

Verslag workshop
Aanpak Begeleidingsethiek
**Polis: digitaal meepraten
met de overheid**

Ministerie van BZK

ECP

Platform voor de
InformatieSamenleving

Voorwoord

De toenemende digitalisering brengt ingrijpende veranderingen met zich mee, in allerlei sectoren. Nieuwe mogelijkheden voor communicatie, monitoring en analyse roepen vragen op. Wat is de positie van de mens in deze omgeving, hoe staat het met data, met privacy, wat doen algoritmes en wat willen gebruikers eigenlijk? Begeleidingsethiek is ethiek die zich specifiek met dit soort vragen bezighoudt. Hij is gebaseerd op techniekfilosofie, die uitgaat van eeuwenoude verwevenheid tussen mens en technologie.

De Aanpak Begeleidingsethiek is een concrete aanpak waarin betrokkenen met elkaar in dialoog gaan over de effecten van de nieuwe technologie én de waarden die daarbij in het geding komen. Dat zijn vaak waarden gelieerd aan autonomie van de gebruiker, efficiëntie van het proces, transparantie van het algoritme, privacy, et cetera.

Tijdens de sessie komen verschillende stakeholders als gebruikers, ontwikkelaars, beleidsvormers en beslissers met elkaar in gesprek. Na de dialoog hebben de deelnemers ethische handelingsopties gegenereerd, waarvan verschillende vaak direct opgepakt kunnen worden. Er is gezamenlijk gekeken welke waarden we in het digitale domein belangrijk vinden en hoe we die willen verankeren en borgen in digitale processen en handelingen. Dit alles om ook bij verdere digitalisering op het vertrouwen van de samenleving en de participanten kunnen blijven rekenen. Dit is niet in één stap te realiseren het is een continu proces waarin deze workshop een schakel is.

Workshop aanpak begeleidingsethiek

Initiatiefnemer: ECP | Platform voor de informatiesamenleving voor het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties in het kader van de Werkagenda Waardengedreven Digitalisering
Moderatoren: Edwin Borst (ECP) en Dorus-Jan ten Boom (VKA)

Op 18 januari 2024 organiseerde ECP op initiatief van BZK een sessie Begeleidingsethiek over de casus 'Polis: digitaal meepraten met de overheid'. Aan de workshop namen 16 deelnemers (zie bijlage voor specificatie) deel onder leiding van Edwin Borst (ECP) en Dorus-Jan ten Boom (VKA).

De doelstelling is tweeledig:

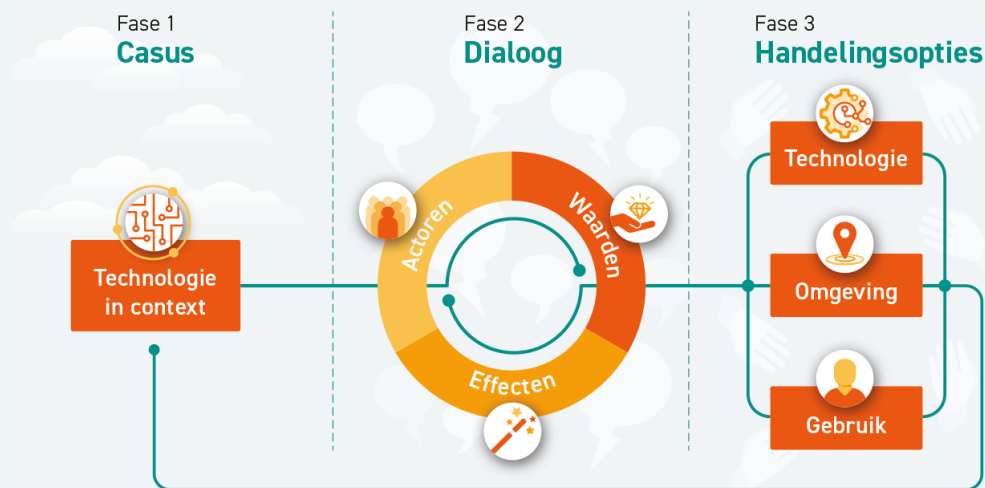
- ▷ Leren tijdens de workshop
- Welke effecten, waarden en actoren worden genoemd
- Welke handelingsopties zijn er om de toepassing te verbeteren
- ▷ Leren over de Aanpak Begeleidingsethiek
- Hoe kan de organisatie deze methodiek gebruiken rondom ethische kwesties en technologie-implementaties

Het verslag bevat de volgende elementen:

- ▷ Toelichting op de Aanpak Begeleidingsethiek
- ▷ Weerslag van de workshop

Aanpak begeleidingsethiek

De aanpak bevat de volgende fasen:

Fase 0 Introductie

Introductie over de doelstelling en een toelichting op het model en het gedachtengoed

Fase 1 Toelichting

Hoe ziet de technologie eruit en in welke context wordt deze toegepast

Fase 2 Dialoog

- ▷ Een korte ronde waarin de deelnemers aan de workshop de betrokken actoren benoemen
- ▷ Brainwrite waar deelnemers mogelijke effecten benoemen en bespreken
- ▷ Benoemen van waarden die een rol spelen bij die effecten

Fase 3 Handelingsopties

In subgroepjes gaan de deelnemers op zoek naar handelingsopties vanuit de technologie, de omgeving en het individu.

Fase 1

Technologie en context

Polis is een open source online platform dat door de overheid kan worden ingezet om burgers te betrekken bij beleids- en besluitvorming. Een toepassing hiervan is de website [Praatmeemetdeoverheid.nl](https://praatmeemetdeoverheid.nl), die momenteel door ICTU in het kader van een pilot wordt aangeboden. Uitgangspunt in deze eerste fase is het platform van Polis zoals dat nu is, dus met de functionaliteit, de layout en de teksten zoals die in de standaardversie beschikbaar zijn.

Bezoekers kunnen op de site een account aanmaken en vervolgens stemmen op stellingen die door overheidsinstanties op het platform zijn gepubliceerd. Inhoudelijk reageren op andere bezoekers is (vooralsnog) niet mogelijk. Wel is het mogelijk om als bezoeker (anoniem) een stelling toe te voegen, waarop anderen dan weer kunnen stemmen. Uitkomsten van zijn alleen zichtbaar voor de organisaties die de originele stellingen hebben aangeleverd en de beheerder van de website, en zijn niet te herleiden naar individuele bezoekers van de website. Onderdeel van de functionaliteit van het platform is een analyse op de resultaten van de stemmingen, waarbij de respondenten in verschillende groepen worden ingedeeld.

Eén van de vragen die zich in de pilot voordoen is hoe moet worden omgegaan met de zichtbaarheid van bezoekers, zowel voor de beheerder van de site als voor andere bezoekers. Een mogelijkheid is om alleen bezoekers toe te laten die zijn ingelogd met DigiD, waardoor van alle bezoekers de identiteit bekend zou zijn. Dit zou echter ook betekenen dat personen zonder DigiD worden buitengesloten. Alternatief hiervoor kan zijn het inloggen met gebruikersnaam en wachtwoord, waardoor de toegang (min of meer) anoniem wordt. Het gevolg hiervan is dat het mogelijk wordt dat bezoekers meerdere stemmen op stellingen kunnen uitbrengen. Ook kan het zijn dat bezoekers die anoniem zijn zich anders gedragen dan bezoekers van wie de identiteit bekend is. Uitgangspunt in deze sessie is dat bezoekers gaan inloggen met DigiD, wat betekent dat identificatie op basis van BSN plaatsvindt.

Belangrijk doel van deze workshop is na te gaan in hoeverre anonimiteit en zichtbaarheid bij de inzet van Polis een rol kunnen spelen. Ander doel is het inventariseren van andere effecten die het gebruik van Polis met zich mee kan brengen, welke waarden dit raakt en welke handelingsopties er zijn om het middel zo goed mogelijk in te zetten.

Fase 2

Dialogo

In deze tweede fase gaan de deelnemers in gesprek over wie er betrokken zijn bij de inzet en het gebruik van Polis. Ook buigen zij zich over de positieve en negatieve effecten van deze inzet, en benoemen zij belangrijke waarden waar rekening mee gehouden moet worden bij de inzet van een dergelijke toepassing.

Actoren:

Bij de actoren is de vraag wie er betrokken is of geraakt wordt door de case. De deelnemers aan tafel vertegenwoordigen al een deel van die actoren. Ze noemen de volgende betrokkenen:

- Politiek
- Burgers (met en zonder toegang tot het platform, met en zonder de wil om mee te doen)
- Beleidsmakers die van Polis gebruik maken
- Beheerder platform (technisch, functioneel)
- Ontwikkelaar Polis
- Toezichthouders (Autoriteit Persoonsgegevens, Logius)
- Media
- Maatschappelijk middenveld
- Wetenschap / onderzoekers
- Statelijke actoren / hackers
- Commerciële partijen

De vraag aan de deelnemers was om in het vervolg van de sessie ook te proberen vanuit deze perspectieven hun inbreng te geven.

Effecten:

De vraag is hier welke positieve en negatieve effecten de invoering en het gebruik van Polis hebben.

Positieve effecten

- Mensen laten hun stem horen (ongedwongen)
- Laagdrempelig
- Overall beschikbaar
- Veilig
- Alleen BSN-houders
- Snelheid
- Niet anoniem (veiligheid)
- "Geen social media"
- Weinig tijd, groot bereik
- Bereik van link kunnen bepalen
- Nieuwe politieke dynamiek
- Gebruik DigiD leid tot civiel gedrag
- Minder sociaal wenselijke antwoorden doordat je niets van anderen ziet

Negatieve effecten

- Mensen kunnen niet reageren
- Beeld niet compleet
- Niet inclusief (niet WCAG-proof)
- Geen totaalaanpak
- Wettelijke hobbels
- Uitkomst niet representatief
- Misbruik van de tool
- Alleen BSN-houders
- Invloed van thuisomgeving
- Gatekeeping
- Niet anoniem
- Niet iedereen zelfde voorkennis
- Resultaten van anderen zijn niet in te zien
- Resultaten centraal opgeslagen maakt impact van een hack groot
- DigiD werkt afschrikwekkend, stemgedrag wordt herleidbaar
- Verwachting van bindend referendum

Waarden:

De relevante waarden zijn door de facilitators geïnventariseerd terwijl de deelnemers bezig waren met het benoemen van effecten. Achter veel effecten gaan waarden schuil. Die lijst is gedeeld met de deelnemers en door hen besproken en aangevuld. Dat leverde de volgende lijst met waarden op:

Waarden	
Democratie	Inclusie / gelijkheid
Toegankelijkheid	Verbondenheid
Legitimiteit	Representativiteit
Individualiteit	Autonomie
Zekerheid/herleidbaarheid	Stemvrijheid
Efficiency	Objectiviteit
Privacy	Verantwoordelijkheid
Eenduidigheid	Transparantie
Eerlijkheid	Veiligheid

De vetgedrukte waarden (democratie, inclusie/gelijkheid en privacy) waren volgens de deelnemers het belangrijkste in deze casus en zijn meegenomen in de handelingsopties hierna.

Fase 3

Handelingsopties

In het proces van het opstellen van de handelingsopties zijn de waarden uit de vorige fase meegenomen. De deelnemers kregen een uitleg over de verschillende categorieën binnen de handelingsopties. Het kan bijvoorbeeld gaan over het ontwerp van de technologie, het aanpassen van de omgeving waarbinnen de toepassing functioneert en het gedrag van mensen. De deelnemers worden in drie werkgroepen verdeeld en gaan ieder aan de slag met een van deze drie gespreksonderwerpen. Dat leidt tot handelingsopties per categorie.

Technologie:

- Zelf een nieuw platform ontwikkelen, in plaats van gebruik maken van het platform van Polis, zodat voldaan kan worden aan de WCAG (Web Content Accessibility Guidelines)
- Voorportaal inrichten met DigiD, daarna echt anoniem op het platform
- Intro met de gedragsregels op het platform en een constante reminder daarna
- Teksten op B1 niveau
- Informatie zowel gesproken als in video
- Interface met spraakherkenning
- Andere ID-technieken dan DigiD beschikbaar maken, bijvoorbeeld het toesturen van een niet herleidbare code of Yivi
- Inloggen met postcode in plaats van DigiD
- Gebruikers zelf laten aangeven of zij al dan niet anoniem willen zijn, waarbij een gebruiker in verschillende contexten (uitvragende organisatie, soort stelling) een andere keuze kan maken
- Terugkoppeling van de uitkomsten naar de deelnemers (tijdelijkje als in “open stad”)
- Duidelijkheid geven over wat er met de uitkomsten gebeurt
- Betere communicatie over het doel van het platform (bijvoorbeeld “de overheid is benieuwd hoe mensen zoals jij denken”)
- Stellingen via GAI op verschillende manieren (contra-)formuleren
- Fysiek stemhokje beschikbaar maken, bijvoorbeeld bij de bibliotheken

Omgeving:

- Organisaties die het platform gebruiken om burgers te raadplegen d.m.v. een jaarverslag verantwoording laten afleggen over het gebruik van het instrument en de uitkomsten ervan
- Op het platform duidelijk communiceren wat de bezoeker van het platform mag verwachten
- Het aanbieden van een niet-digitaal alternatief voor mensen die niet op het platform willen of kunnen, om ook die groepen de gelegenheid te geven om hun mening te laten horen
- Het instellen van een klachtencommissie
- Campagne voeren om het bestaan van het platform zo breed mogelijk bekend te maken, doelgericht marketen
- Het aanbieden van het platform in meerdere talen
- Het uitvoeren van een DPIA (Data Protection Impact Assessment) en/of een IAMA (Impact Assessment Mensenrechten en Algoritmes)
- Zorgen voor diversiteit in de thema's die op het platform aan de orde komen
- Gebruik maken van PET's (privacy enhancing technologies)
- Duidelijk communiceren welke persoonsgegevens bij het inloggen en het gebruik van het platform verwerkt worden (opstellen privacyverklaring)
- De mogelijkheid geven een account te verwijderen
- Het kiezen van een goede URL, die aansluit bij het doel van het platform

Mens:

- Breed communiceren wat de waarde is van meestemmen in Polis, zodat meer mensen mee willen doen
- Leg op een toegankelijke en WCAG-proof manier uit hoe je Polis en DigiD gebruikt, om zo de drempel voor deelname te verlagen
- Stel, naast de simpele uitleg, voor de mensen die meer willen weten ook een advanced uitleg beschikbaar over de werking van Polis en het inloggen met DigiD
- Maak de burger duidelijk dat ieders stem ertoe doet, óók als je geen mening hebt (blanco stemmer)
- Geef in het kader van transparantie burger de mogelijkheid om broncode in te zien
- Stel de deelnemende burger gerust over het gebruik van diens data
- Leg de burger uit wat er met de resultaten gebeurt

Terugblik en afronding

Aan het einde van de workshop wordt teruggekeken en besproken wat de Aanpak Begeleidingsethiek concreet heeft opgeleverd. De deelnemers geven aan dat het veel nieuwe inzichten oplevert en dat er in korte tijd veel wordt gerealiseerd. Daarnaast wordt de brede groep van deelnemers als meerwaarde ervaren. De combinatie van een duidelijke casus, enthousiaste deelnemers, en een aanpak die zorgt voor duidelijke uitkomsten in een korte tijd was dus een succes.

Enkele reflecties van deelnemers:

- Vanuit de burger geredeneerd is goed meegedacht over zorgen en risico's.
- Het is belangrijk dat we ons bij de pilot niet te veel alleen op de software richten, maar ook op het organiseren van wat er omheen geregeld moet worden. Zoals zorgen voor bekendheid, goede stellingen en de communicatie met alle betrokken partijen.
- In deze sessie is vooral gesproken over de effecten van de inzet van Polis als tool voor burgerparticipatie. Het was moeilijk om aan de hand van deze casus het belang van anonimiteit versus zichtbaarheid goed te vangen.

De deelnemers

1. Dorothy Adobea (BZK)
2. Marijn Rombouts (BZK)
3. Lotte Geukes (BZK)
4. Sam Eijpe (EZK)
5. Nicky Kromdijk (ICTU)
6. Anieff Jaggi (ICTU)
7. Tom Moesker (ICTU)
8. Jolijn de Blocq van Scheltinga (ICTU)
9. Roel Vaessen (LOGIUS)
10. Job Huisman (LOGIUS)
11. Rogier de la Rive Box (De la Rive Box Design Management)
12. Frank van Iersel (ECP)
13. Miranda Smidt (in de rol van burger)
14. Lotte Duvetkot (in de rol van burger)
15. Renske de Blocq van Scheltinga (in de rol van burger)
16. Olav Kuus (in de rol van burger)

Moderatoren:

Edwin Borst (ECP)

Dorus-Jan ten Boom (VKA)

aanpak
**begeleidings
ethiek**

Platform voor de
InformatieSamenleving

Verslag workshop
Aanpak Begeleidingsethiek
Polis

Meer informatie over de Aanpak Begeleidingsethiek,
waaronder dit verslag, vindt u op

www.begeleidingsethiek.nl